

You have downloaded a document from

The Central and Eastern European Online Library

The joined archive of hundreds of Central-, East- and South-East-European publishers, research institutes, and various content providers

Source: Правна мисъл

Legal Studies

Location: Bulgaria

Author(s): Stoyan Stavru

Title: Оставане в наследството на целия завещан или дарен недвижим имот при упражняване на правото на запазена част (чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН)
Remaining in the inheritance of all bequeathed or donated property in the exercise of a reserved share (Article 36, paragraph 1, sentence 1 Succession

Issue: 3/2013

Citation style: Stoyan Stavru. "Оставане в наследството на целия завещан или дарен недвижим имот при упражняване на правото на запазена част (чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН)". Правна мисъл 3:45-72.

<https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=131475>

Стоян Ставру

**ОСТАВАНЕ В НАСЛЕДСТВОТО НА ЦЕЛИЯ ЗАВЕЩАН ИЛИ
ДАРЕН НЕДВИЖИМ ИМОТ ПРИ УПРАЖНЯВАНЕ
НА ПРАВОТО НА ЗАПАЗЕНА ЧАСТ
(ЧЛ. 36, АЛ. 1, ИЗР. 1 ЗН)**

Разпоредбата на чл. 36, ал. 1 ЗН е една от тези, по които има сравнително малко съдебна практика, но поставя редица правни въпроси, касаещи начина на упражняване на правото на запазена част. Съгласно текста на посочената разпоредба, когато предмет на завета или дарението е недвижим имот и отделянето на част от него, за да се допълни запазената част на наследника, не може да стане удобно, в случай че стойността на завещания или подарения имот надвишава с повече от 1/4 разполагаемата част, имотът остава изцяло в наследството, а заветникът или надареният получават стойността на разполагаемата част. Ако не е надвишена 1/4, заветникът или надареният може да задържи целия имот и да вземзди наследника с пари според цената по време на намаляването. Посочените правила определят дали необходимият наследник ще получи запазената си част в натура или под формата на паричната ѝ равностойност. По-долу са разгледани специфичните въпроси при упражняването на правата, уредени в чл. 36, ал. 1 ЗН.

1. Поставяне на въпроса в контекста на разпоредбата на чл. 36 ЗН

1.1. Разпоредбата на *чл. 36, ал. 1 ЗН* урежда *две отделни права* при завет/дарение на недвижим имот, които *накърняват запазена част* на необходим наследник и в резултат от намаляването на които по реда

на чл. 30, ал. 1 ЗН¹ необходимият наследник би получил такава идеална част от завещания/дарения недвижим имот, която не може да бъде обособена и да му бъде предоставена в реален дял. Тези две алтернативно възникващи права – в зависимост от това дали стойността на завещания/дарения недвижим имот надвишава с повече от $\frac{1}{4}$ разполагаемата част от наследството, са следните:

- *в полза на необходимия наследник* (конститутивен иск по чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН: когато стойността на завещания/дарения недвижим имот, изчислена към момента на откриване на наследството, надвишава с повече от $\frac{1}{4}$ разполагаемата част от наследството): той може **да поиска недвижимият имот да остане изцяло в наследството**, при което трябва да изплати в полза на заветника/дарения стойността на разполагаемата част.

В този случай заветникът/дареният е длъжен да върне освен недвижимия имот (когато е получил владението върху него) и събраните от него плодове², които надминават разполагаемата част (чл. 36, ал. 3 ЗН). Ако искът за връщане на плодовете е предявен в едногодишен срок от деня на смъртта на наследодателя, именно от тази дата се дължи и връщането на плодовете. Ако е предявен след този срок, плодовете се дължат от датата на исковата молба³. Искът за връщането на плодовете по чл. 36, ал. 3 ЗН може да бъде уважен единствено при успешно проведен иск по чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН във връзка с чл. 30, ал. 1 ЗН. Прилагането на разпоредбата на чл. 36, ал. 3 ЗН⁴ и в частност преценката дали събраните плодове “надминават разполагаемата част” на практика се затрудняват от обстоятелството, че стойността на бъдещите плодове от

¹ За произхода на института на запазената част в римското право и за разглеждане на завещанието, което не съобразява най-близките роднини на наследодателя, за завещание *inofficiosum* – т. е. “несъобразно с дълга на привързаност, какъвто тестваторът трябва да има към собственото си семейство“, виж **Кожухаров, Ал.** Правилото *Resolutio iure dantis, resolvitur ius accipientis* и искът за намаляване на даренията. – Юридическа мисъл, 1945, № 9-10, с. 723.

² Както естествени, така и граждански плодове. Виж **Цонов, Ал.** Коментар по Закона за наследството. С., 1993, с. 104.

³ Без значение е дали завещанието/дарението е станало известно на заинтересованите необходими наследници в рамките на посочения едногодишен срок. Виж **Господинов, Г.** Наследството и делбата му. С., 1995, с. 47.

⁴ Приема се, че правилото следва да се приложи по аналогия и в случаите на универсално завещателно разпореждане. Виж **Венедиков, П.** Запазената част в наследството. С., 2000, с. 86.

един имот е само предполагаема към момента на откриване на наследството и не се включва в масата по чл. 31 ЗН, а от там – не се отразява върху размера на запазената и разполагаемата част от наследството. Формалното прилагане на чл. 36, ал. 3 ЗН изисква единствено съпоставка на стойността на събраните от заветника/дарения плодове със стойността на разполагаемата част и в случай на положителна разлика събраните в повече плодове се връщат в наследството. Текстът на чл. 36, ал. 3 ЗН като че ли води до извода, че при извършването на преценката се изчислява стойността на плодовете, събрани от заветника/дарения, считано от деня на смъртта на наследодателя, съответно – от деня на подаване на исковата молба по чл. 36, ал. 3 ЗН. Подобно тълкуване обаче води до противоречие в случаите, когато искът по чл. 36, ал. 3 ЗН е предявен след изтичането на една година от откриване на наследството. Оказва се, че в тази хипотеза към момента на предявяване на иска няма как да се установи дали той е основателен, тъй като все още няма събрани плодове (искът ще се отнася за събраните след предявяването му плодове), чиято стойност да се сравнява с разполагаемата част от наследството. От друга страна, изчисляването по чл. 36, ал. 3 ЗН на стойността на всички плодове от дарения имот, считано от момента на извършване на дарението, би разширило твърде много претенцията на необходимия наследник. В този смисъл смятам, че плодовете, чиято стойност следва да бъде сравнена с разполагаемата част от наследството с оглед приложението на чл. 36, ал. 3 ЗН, би трябвало да бъдат тези, събрани от заветника/дарения след откриването на наследството – от деня на смъртта на наследодателя⁵. Стойността на плодовете от недвижимия имот по чл. 36, ал. 3 ЗН може да бъде отчетена при определяне на (прихваната от) размера на паричната сума (която трябва да е равна на разполагаемата част), дължима от необходимия наследник по чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН в полза на заветника/дарения. В този случай част от разполагаемата част вместо да бъде заплатена на заветника/дарения като парична сума, може да му бъде предоставена “в натура” – под формата

⁵ За тезата, че “надареният винаги запазва плодовете до деня на смъртта на наследодателя, дори когато дарението се отмени изцяло, за да се допълни запазената част”, виж **Венедиков, П.** Запазената част в наследството. С., 2000, с. 87. Като причина за това се посочва обстоятелството, че приелият наследството необходим наследник се счита за такъв (за собственик на вещта) от този момент – момента на смъртта на неговия наследодател. Виж **Цонов, Ал.** Коментар по Закона за наследството. С., 1993, с. 104.

на събраните от него естествени и граждански плодове от оставения изцяло в наследството завещан/дарен недвижим имот. Струва ми се, че в случаите на чл. 36, ал. 1, ир. 2 ЗН и чл. 36, ал. 2 ЗН заветникът/дареният дължи заплащане единствено на запазената част на ищеца (съобразно стойността на съответната идеална част от името към момента на намелението), но не и плодовете от имота по чл. 36, ал. 3 ЗН, тъй като последният остава негова собственост и той придобива плодовете на основание чл. 93 ЗС⁶;

- в полза на заветника/дарения (възражение по чл. 36, ал. 1, изр. 2 ЗН: когато стойността на завещания/дарения недвижим имот, изчислена към момента на откриване на наследството, надвишава⁷ с по-малко от ¼ разполагаемата част от наследството): той може **да задържи целия недвижим имот в изключителна собственост**, при което трябва да изплати в полза на необходимия наследник стойността на неговата запазена част. По този начин заветникът/дареният отблъсква претенцията на необходимия наследник по чл. 30, ал. 2 ЗН за допълване на запазената част на последния в натура. Вместо намаляване на завета/даренията и получаване на идеална част от завещания/дарения имот (в натура), необходимият наследник допълва запазената си част в пари (като парична равностойност). Ако обаче заветът/даренията следва да бъде отменено изцяло, за да се допълни запазената част на ищеца, правото по чл. 36, ал. 1, изр. 2 ЗН не възниква, тъй като не се стига до съсобственост, а съответно – не се поставя и въпросът за поделяемостта на недвижимия имот.

1.2. Правото на заветника/дарения да задържи по чл. 36, ал. 1, изр. 2 ЗН целия недвижим имот не възниква и когато самият той е *необходим наследник*. В този се прилага разпоредбата на **чл. 36, ал. 2 ЗН**,

⁶ Така разпоредбата на чл. 36, ал. 3 ЗН ще предоставя възможност за прихващане на плодовете от стойността на дължимата от необходимия наследник разполагаема част при оставане на имота изцяло в наследството по чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН. Задължение за връщане на плодовете обаче няма да възниква в случаите на упражняване на правото по чл. 36, ал. 1, изр. 2 ЗН и чл. 36, ал. 2 ЗН, тъй като плодовете са събрани от заветника/дарения в качеството му на собственик и той ги придобива на собствено основание (чл. 93 ЗС).

⁷ Ако въобще не я надвишава, няма да се стига до прилагане на чл. 36 ЗН, тъй като няма да са налице предпоставките за уважаване на иск за допълване на запазената част на необходимия наследник по чл. 30, ал. 2 ЗН. В този смисъл е и прецизната формулировка на чл. 36, ал. 1, изр. 2 ЗН, както и при **Цонов, Ал.** Коментар по Закона за наследството. С., 1993, с. 103.

която урежда трети вид право, което макар и аналогично по съдържанието си с това по чл. 36, ал. 1, изр. 2 ЗН, възниква при наличието на други предпоставки. Според чл. 36, ал. 2 ЗН когато заветникът/дареният е наследник със запазена част, той може да задържи целия имот само ако стойността му не надвишава разполагаемата част и неговата запазена част, взети заедно. Когато обаче стойността на имота, изчислена отново към момента на откриване на наследството, е равна на разполагаемата част плюс запазената част на заветника/дарения в качеството му на необходим наследник, всъщност заветът/дарението няма да накърняват запазената част на ищеца. Въпреки систематичното място на разпоредбата (ал. 2 на чл. 36 ЗН), тя е самостоятелно основание за задържане на завещания/дарения в полза на необходим наследник недвижим имот, когато стойността на последния, изчислена към момента на откриване на наследството, не надвишава сбора от запазената част на облагодетелствания необходим наследник и разполагаемата част от наследството⁸. Разбира се, трябва да е налице и предпоставката по чл. 36,

⁸ От значение е именно този критерий, но не и наличието на свободно имущество в наследството, което надвишава стойността на запазената част на ищеца по чл. 30, ал. 1 във връзка с чл. 36, ал. 2 ЗН. Виж Решение № 213 от 19.07.2001 г. на ВКС по гр. д. № 592/2000 г., I г. о.: “Становището, че имотът може да бъде задържан, ако свободното имущество е на по-голяма стойност от размера на накърнената част, не намира опора в закона. Съгласно чл. 31 ЗН свободното имущество се взема предвид при определяне на масата, от която ще се изчисляват запазените и разполагаеми части, но не служи за попълване на запазената част. Имуществото, което е останало след смъртта на наследодателя и за което не са направени завещателни разпореджения, се получава от наследниците при квотите им по закон”. Можем да вземем следния хипотетичен пример: откриване на наследство с маса по чл. 31 ЗН със стойност 140 000 лева, разполагаема част – 70 000 лева, запазена част – 70 000 лева. Запазената част се разпределя между трима необходими наследници, от които: първият е със ЗЧ със стойност 40 000 лева, вторият – 10 000 лева, а третият – 20 000 лева. В полза на третия необходим наследник наследодателят е извършил завещание на недвижим имот със стойност 100 000 лева. Срещу това завещание вторият необходим наследник предявява иск по чл. 30, ал. 1 ЗН. Стойността на имота – 100 000 лева, надвишава сбора от запазената част на заветника в качеството му на необходим наследник (20 000 лева) и разполагаемата част от наследството (70 000 лева), който сбор е равен на 90 000 лева. Това обстоятелство изключва възможността заветникът (третият необходим наследник в примера) да задържи недвижимия имот, пък дори и в наследството на завещателя да съществува свободно имущество (равняващо се на 40 000 лева = 140 000 лева (стойността на наследствената маса по чл. 31 ЗН) – 100 000 лева (стойността на завещания недвижим имот), с което може да се допълни запазената част на ищеца (вторият необходим наследник в разглеждания пример) по чл. 30, ал. 1 ЗН (неговата запазена част е на стойност 10 000 лева). По този начин се защитава запазената част на първия необходим наследник (в примера със стойност 40 000 лева), независимо че той не е поискал нейното допълване.

ал. 1 ЗН: “да не може да стане удобно отделяне на част от дарения или завещан имот /бил той един или няколко/ за допълване на запазената част на ищеца, т. е. имотът /или имотите/ да е неделим съобразно правата на ищеца⁹”.

Зад възможността по чл. 36, ал. 2 ЗН всъщност се крие правото на облагодетелствания необходим наследник *да получи в натура запазената си част*, заедно с цялата или част от разполагаемата част от наследството под формата на изключителна собственост върху конкретен недвижим имот. В този смисъл чл. 36, ал. 2 ЗН урежда възражение на един необходим наследник срещу иска на друг необходим наследник по чл. 30, ал. 1 ЗН за допълване на запазената част на последния. Ако стойността на имота надвишава посочения¹⁰ в чл. 36, ал. 2 ЗН сбор¹¹, неза-

⁹ Виж Определение № 376 от 20.04.2011 г. на ВКС по гр. д. № 1240/2010 г., I г. о., ГК.

¹⁰ В случаите, когато само част от необходимите наследници са предявили иск по чл. 30, ал. 1 ЗН, “към разполагаемата част се прибавя запазената част на наследниците, които не са поискали редукция на разпоредителния акт. Тогава съпоставката се прави между стойността на завещания или на подарения имот със сбора от разполагаемата част и запазената част на непоискалите намаление”. Виж **Розанис, С.** Наследяване, завещание, делба. С., 1994, с. 56-57, и посочената там съдебна практика. Авторът пренася разрешението и в хипотезата на чл. 36, ал. 1 ЗН, но струва ми се няма основание за това, тъй като предпоставките по чл. 36, ал. 1, изр. 2 ЗН и чл. 36, ал. 2 ЗН са различни.

¹¹ Съдебната практика приема, че когато “намалението на завета или дарението е поискано само от някои от наследниците със запазена част, заветникът или надареният може по условията на чл. 36, ал. 2 ЗНасл. да задържи целия завещан или подарен имот, ако при съпоставка с разполагаемата по закон част, с неговата запазена част и със запазените части на наследниците, които не са поискали възстановяването им, стойността на имота не надвишава стойността на тези части, взети заедно”. Виж Решение № 8 от 17.II.1977 г. по гр. д. № 82/76 г., ОСГК: “Понятието разполагаема част по смисъла на чл. 36, ал. 2 ЗНасл. в този случай придобива друго, по-широко съдържание, като обхваща всичко, което надареният (заветникът) може да задържи от подареното или завещано имущество по силата на закона или при зачитане на волята на наследодателя от страна на други наследници със запазена част”, както и: “На заветника или надарения, който по условията на чл. 36, ал. 2 ЗНасл. иска да задържи целия завещан или подарен имот, не може да му се противопоставят правата на други наследници със запазена част, които не са поискали съответно намаление на завета или дарението и нямат повече възможността да сторят това. Стойността на завещания или подарен имот в такъв случай следва да се съпоставя включително и със стойността на запазените части на такива наследници (а не само с разполагаемата по закон част и запазената част на заветника или надарения)”. За правилото, че съдът се произнася само по правата на ищеца, но не и на останалите необходими наследници, виж също Решение № 1164 от 16.V.1966 г. гр. д. № 76/66 г., I г. о.

висимо от това с колко точно го надвишава¹² (границата $\frac{1}{4}$ по чл. 36, ал. 1 ЗН е неприложима в хипотезата на чл. 36, ал. 2 ЗН), в полза на ищеца по чл. 30, ал. 1 ЗН съдът постановява намаляване на завета/дарението, в резултат на което върху недвижимия имот възниква съсобственост между двамата необходими наследници, а ако е направено искане по чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН – съдът остава имота изцяло в наследството, а на необходимия наследник-заветник/дарен се изплаща разполагаемата част¹³.

По-долу в изложението ще бъде разгледан основно конститутивният иск на необходим наследник по чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН, с който се иска завещания/дарения недвижим имот да остане изцяло в наследството с оглед допълването на запазената част на ищеца.

2. Правна характеристика на иска по чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН

2.1. Искът на необходимия наследник, с който последният иска завещан/дарен от наследодателя недвижим имот да остане изцяло в наследството (чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН), има *конститутивен характер*. В съдебната практика такъв характер се признава на съдебното решение общо при “прилагане на чл. 36, ал. 1 ЗН”, но се имат предвид основно в случаите на задържане на имота по чл. 36, ал. 1, изр. 2 ЗН¹⁴.

Струва ми се, обаче, че именно *при задържане на имота от заветника/дарения било то по чл. 36, ал. 1, изр. 2 ЗН, или по чл. 36, ал. 2 ЗН*, решението няма конститутивен характер, тъй като не води до на-

¹² Виж в този смисъл също **Венедиков, П.** Запазената част в наследството. С., 2000, с. 82: “Колкото и малко да се превишава този сбор, имотът се връща в наследството”.

¹³ В този смисъл, но като единствена възможност – с оглед императивния характер на чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН, виж **Венедиков, П.** Запазената част в наследството. С., 2000, с. 84. Авторът цитира решение № 3066/1964 г. на I г. о. ВС.

¹⁴ Виж Решение № 604 от 28.IX.1992 г. по гр. д. № 406/92 г., I г. о.: “Решението по спора с правно основание чл. 30 ЗН с прилагането на чл. 36, ал. 1 ЗН е с конститутивно действие, защото по силата на това решение настъпва промяна в правоотношенията между наследниците. Като последица от уважаването на иска делбеният имот се изважда от делбената маса и се задържа срещу заплащане запазените части на други наследници с право на запазена част”. В същия смисъл вж. Решение № 1143 от 15.12.2008 г. на ВКС по гр. д. № 239/2008 г., III г. о., ГК. Вж. също Решение № 156 от 22.03.2010 г. на ВКС по гр. д. № 416/2009 г., I г. о., ГК: “Решението по спора с правно основание чл. 30 ЗН с прилагане на чл. 36, ал. 1 ЗН е с конститутивно действие, защото по силата на това решение настъпва промяна в правоотношенията между наследниците, а присъждането на дължимото възмездяване е последица от това конститутивно действие на решението, която настъпва по силата на закона”.

стъпването на промяна: заветът/дарението се запазват такива, каквито са били извършени от наследодателя (имотът “се задържа” от неговия собственик – заветника/дарения), а запазената част на ищеца се допълва в пари. Искането за задържане на имота по чл. 36, ал. 1, изр. 2 ЗН и по чл. 36, ал. 2 ЗН няма преобразуващ характер, а съответно и уважаването му не придава конститутивен характер на съдебното решение. С посоченото право заветникът/дареният задържа вече получената от него изключителна собственост върху завещания/дарения му имот. Ефектът от упражняването на това право е правозапазващ и не предизвиква промяна в правната сфера на ищеца. Заветникът/дареният не придобива имота въз основа на решението, с което се уважава искането му по чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН, съответно – чл. 36, ал. 2 ЗН. Той го е придобил със сключването на договора за дарение, съответно - с приемането на завета. Решението по чл. 36, ал. 1, изр. 2 ЗН не засяга така придобитата от ответника изключителна собственост, а я запазва, като присъжда в полза на ищеца не полагащата се съгласно чл. 30, ал. 1 ЗН идеална част от завещания/дарения имот, а паричната ѝ равностойност (запазената част на ищеца в качеството му на необходим наследник).

Напротив конститутивен характер има именно *решението по чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН*, тъй като с него придобития от заветника/дарения недвижим имот се връща изцяло (в този смисъл подвеждаща е използваната от закона дума “остава”) в наследството, за да бъде използван за допълването на запазената част на ищеца. Имотът, който и придобит от дарения със сключването на договора за дарение, съответно - от заветника с приемането на завета, става част от наследството от момента на неговото откриване. Именно това е вещноправната промяна, която превръща съдебното решение по чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН в конститутивно, и квалифицира правото на необходимия наследник като преобразуващо.

С иска по чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН се упражнява преобразуващото право на ищеца-необходим наследник *да отмени изцяло извършен от наследодателя завет/дарение на недвижим имот, макар и да са налице единствено предпоставките за намаляването на този завет/дарение по реда на чл. 30, ал. 1 ЗН*. Причината за това е обстоятелството, че необходимият наследник не може да получи своята запазена част в натура – като реален дял от завещания/дарения имот. Идеалната част от недвижимия имот, която той би получил в резултат на евентуално намаляване на завета/дарението по чл. 30, ал. 1 ЗН, не може да бъде обособена като самостоятелен обект и да му бъде предоставена в реален дял. Поради

това законодателят предвижда връщане на имота в наследството и възможност за получаване на запазената част в натура в случаите, когато накърняването на запазената част е съществено. А съществено накърняване според законодателя е налице, когато стойността на недвижимия имот към момента на откриване на наследството надвишава с повече от $\frac{1}{4}$ разполагаемата част от наследството.

2.2. По-различно е, както бе посочено, правното действие на правото на заветника/дарения да задържи целия завещан/дарен му недвижим имот по чл. 36, ал. 1, изр. 2 ЗН, съответно – по чл. 36, ал. 2 ЗН. Правото на задържане на целия имот няма преобразуващ характер, а представлява **правозапазващо възражение срещу конститутивния иск на необходим наследник по чл. 30, ал. 1 ЗН, с който се иска намаляване на съществуващия в полза на ответника завет/дарение с оглед допълването на запазената част** на ищеца в качеството му на необходим наследник. Съдебната практика посочва, че подобно възражение може да бъде направено само в първата фаза от производството по съдебна делба. В този смисъл “[в]ъзмездяването на наследника с пари, когато надареният задържа целия имот, става във фаза по допускането на делбата и поради това не може да се извърши във втората фаза на делбата при паричното уравниение дяловете на съделителите във връзка с възлагането на имота¹⁵”. Правото по чл. 36, ал. 1, изр. 2 ЗН, съответно – по чл. 36, ал. 2 ЗН, може да бъде упражнено и като насрещно възражение в рамките на предявен от заветника/дарения ревандикационен иск спрямо владеещия завещания/дарения недвижим имот необходим наследник¹⁶.

2.3. В правната доктрина се приема, че в хипотезата на чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН “наследникът, който иска да се допълни запазената му част, не може да поиска то да се извърши не по този начин (т. е. като се

¹⁵ Виж Решение № 86 от 31.I.1991 г. по гр. д. № 350/90 г., I г. о.

¹⁶ Виж Решение № 1212 от 19.V.1966 г. по гр. д. № 647/66 г., I г. о.: “Възражението на ответника по ревандикационния иск, че запазената му част е накърнена чрез завещанието, въз основа на което е предявен ревандикационният иск, следва да се разгледа в същото производство. Ако възражението на ответниците е основателно и ако ищецът не може да задържи имота (хипотезата на чл. 36, ал. 2 ЗН), той ще следва да бъде признат за съсобственик, а не и за изключителен собственик на имота. От друга страна ако ищецът бъде признат за изключителен собственик на имота по настоящото дело, ответниците не могат да правят вече възражение, уважаването на което да има за последица признаването на ищеца за съсобственик на имота”.

върне имотът изцяло в наследството)¹⁷”. Разрешението се аргументира с различния изказ на закона в чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН (“остава”), от една страна, и чл. 36, ал. 1, изр. 2 и ал. 2 ЗН (“да задържи”), от друга страна. Струва ми се обаче, че на необходимия наследник не следва да се „на-трапва“ резултат, пък макар и законът да смята, че този резултат е в негова ползва. Ищецът не следва да бъде принуждаван да получи в изключителна собственост целия завещан/дарен имот, още повече, че в хипотезата на чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН той ще дължи заплащането в полза на заветника/дарения паричната варностойност на разполагаемата част. Разглеждането на чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН като **правило, което се прилага винаги**, когато са налице предвидените в него условия, а не като право, упражняването на което зависи от волята на ищеца по иска с правно основание чл. 30, ал. 1 ЗН, лишава необходимия наследник от опция, която в конкретния случай би могла да отговаря в най-голяма степен на интересите му: допълване на запазената му част със съответната по стойност идеална част от завещания/дарения имот, при което възниква съсобственост върху последния, без да е необходимо заплащането на някаква допълнителна сума от необходимия наследник в полза на заветника/дарения. Разглеждането на чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН като възможност (право), а не като императивно правило, от една страна, не позволява превръщането на разпоредбата в основание за принудително придобиване на изключителна собственост (ищецът иска допълване на запазената си част по чл. 30, ал. 1 ЗН, но тъй като са налице предпоставките по чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН, не може да я получи като идеална част от завещания/дарения имот, а единствено като изключителна собственост върху него, но със задължение за изплащане на паричната равностойност на разполагаемата част. Той обаче не е правил такова искане - съдът се произнася по собствен почин по искане, което не е направено от ищеца), а от друга - съобразява интереса на ищеца като необходим наследник (в крайна сметка разпоредбата на чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН има за цел да осигури и гарантира правото на необходимия наследник да допълни запазената си част в натура, но не и да го принуди да направи това). Както разпоредбата на чл. 36, ал. 1, изр. 2 ЗН, така и тази на чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН би следвало да се уреждат *допълнителни спрямо чл. 30, ал. 1 ЗН възможности* в полза на посочените в тях лица, упражняването на които да зависи изцяло от волята на последните. При нереа-

¹⁷ Виж Венедиков, П. Запазената част в наследството. С., 2000, с. 81.

лизиране на тези допълнителни възможности приложение следва да намират общите правила на чл. 30, ал. 1 ЗН – намаляване на завещанието/дарението до стойността на запазената част на необходимия наследник и възникване на съсобственост (макар и неделима). Именно от това тълкуване на чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН ще се изхожда по-долу в изложението.

2.4. Разпоредбата на чл. 36, ал. 1 ЗН урежда единствено **ВЪЗМОЖНОСТ**¹⁸ – било то за ищеца (необходимия наследник) или за ответника (заветника/дарения), при допълване¹⁹ на запазената част на необходим наследник, *а не задължителна последици от предявяването на иск по чл. 30, ал. 1 ЗН* (в зависимост от това дали надвишението на разполагаемата част е с повече от 1/4)²⁰. Правото на необходимите наследници да искат оставане изцяло на завещания/дарения недвижим имот (чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН) и правото на заветника/дарения да задължат целия завещан/дарен им недвижим имот (чл. 36, ал. 1, изр. 2 ЗН) възникват само при уважаване на иск за допълване на запазената част по чл. 30, ал. 1 ЗН. Упражняването им обаче зависи изцяло от волята на необходимия наследник (когато надвишаването е с повече от 1/4 – чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН), съответно – от волята на заветника/дарения²¹ (когато надвишаването е с 1/4 или по-малко – чл. 36, ал. 1, изр. 2 ЗН). Уважавайки иск с

¹⁸ В този смисъл за правото по чл. 36, ал. 1, изр. 2 ЗН виж Решение № 187 от 28.03.2002 г. на ВКС по гр. д. № 289/2001 г., I г. о., където “при установените по делото факти, окръжният съд е приел, че заветниците имат право да задържат целия имот, но тъй като същите не са направили такова искане, имотът следва да остане изцяло в наследството, съгласно чл. 36, ал. 1 ЗН”.

¹⁹ В този смисъл виж Решение № 156 от 22.03.2010 г. на ВКС по гр. д. № 416/2009 г., I г. о., ГК. Виж също Решение № 1177 от 16.01.2009 г. на ВКС по гр. д. № 5033/2007 г., II г. о., ГК, където се приема, че “[с]амо при условие, че е накърнена запазената част, съдът следва да премине към приложението на разпоредбата на чл. 36 ЗН като прецени дали са условията на закона прелегатът да задържи имота и да заплати на наследника със запазена част нейната равностойност по цени по време на намаляването”.

²⁰ От процесуална гледна точка това означава, че при липсата на изрично искане от страна на ищеца (необходимия наследник) по чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН или от страна на ответника (заветника/дарения) – по чл. 36, ал. 1, изр. 2 ЗН или по чл. 36, ал. 2 ЗН, сезирият с иска по чл. 30, ал. 1 ЗН съд следва да пристъпи към съразмерно с размера на засегнатата запазена част намаляване на предмета на завещанието/дарението.

²¹ За необходимостта от изрично искане за упражняване на правото по чл. 36, ал. 1, изр. 2 ЗН виж Решение № 209 от 29.04.2010 г. на ВКС по гр. д. № 1048/2009 г., II г. о., ГК.

правно основание чл. 30, ал. 1 ЗН по отношение на завет/дарение на неподеляем недвижим имот, съдът не се произнася служебно по чл. 36, ал. 1 ЗН²². Ако правоимащите съгласно чл. 36, ал. 1 и ал. 2 ЗН лица не упражнят правата си като поискат оставане на недвижимия имот изцяло в наследството (чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН), съответно – като поискат задържането му изцяло от заветника/дарения (чл. 36, ал. 1, изр. 2 ЗН, чл. 36, ал. 2 ЗН), съдът постановява намаляване на завета/дарението при условията на чл. 30, ал. 1 ЗН, в резултат на което ще възниква съсобственост, макар и получената от необходимият наследник идеална част да не може да се обособи в самостоятелен обект, който при евентуална делба да бъде му предоставен в реален дял.

Ако обаче ищецът (необходим наследник) е поискал имотът да остане изцяло в наследството по чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН и това негова искане е било уважено, съдебната практика приема, че *съдът служебно* следва да го осъди да заплати на ответника (заветника/дарения) паричната равностойност на разполагаемата част от наследството. Изискването за служебно произнасяне се възприема и в случаите, когато ответникът (заветникът/дареният) е поискал задържане на имота по чл. 36, ал. 1, изр. 2 ЗН (съответно по чл. 36, ал. 2 ЗН) и това искане е било уважено – в този случай съдът го осъжда “да заплати на наследника със запазена част нейната парична равностойност по цени по време на намаляването, без да е необходимо това да е изрично поискано²³”.

²² Виж в този смисъл Решение № 798 от 17.11.2009 г. на ВКС по гр. д. № 4497/2008 г., III г. о., ГК: Вярно е, че основателността на иска по чл. 30 ЗН е предпоставка за уважаването на искането за задържане на имота по чл. 36 ЗН /ако са налице предпоставките за това/, а не обратното, но за това трябва да има направено искане за задържане. За съда не съществува задължение служебно да се произнася по чл. 36 от ЗН, ако не е сезиран с искане за това. Правото по чл. 36 от ЗН е самостоятелно и не е обвързано с това по чл. 30 от ЗН.

²³ Виж Решение № 599 от 17.11.2003 г. на ВКС по гр. д. № 240/2003 г., I г. о.: условията по чл. 36, ал. 1, изр. 2 ЗН “са налице, делбата не може да се допусне, но бенефициерът следва да бъде осъден да заплати на наследника със запазена част нейната равностойност по цени по време на намаляването. Тъй като разпоредбата е императивна, не е необходимо изрично той да е поискал паричната равностойност. По този въпрос съдът следва да се произнесе служебно, защото присъждането на сумата е законна последица от основателността на искането по чл. 30 ЗН”. Виж също Решение № 599 от 17.11.2003 г. по гр. д. № 240/2003 г. на I г. о. на ВКС; Решение № 1177 от 16.01.2009 г. на ВКС по гр. д. № 5033/2007 г., II г. о., ГК, както и Решение № 1177 от 16.01.2009 г. на ВКС по гр. д. № 5033/2007 г., II г. о.

2.5. Когато имотът остава изцяло в наследството (чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН) конститутивният ефект от уважаването на иска по чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН *поглъща ефекта*, който се цели с предявяването и се постига с уважаването на иска по чл. 30, ал. 1 ЗН – целият недвижим имот (чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН), а не само идеална част от него (чл. 30, ал. 1 ЗН), се връща в наследството. Когато имотът се задържа от заветника/дарения (чл. 36, ал. 1, изр. 2 ЗН и чл. 36, ал. 2 ЗН) искът за намаляване на завета/дарението по чл. 30, ал. 1 ЗН *не се отхвърля, но вместо* идеална част от имота, ищецът получава вземане за определена парична сума, равняваща се на стойността на неговата запазена част от наследството. Става въпрос за изключение от принципното правило, според което всеки необходим наследник следва да получи запазената си част в натура.

2.6. Именно защото представляват допълнително (добавъчно – чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН) или свързано (на срещно – чл. 36, ал. 1, изр. 2 ЗН) право към²⁴ правото за допълване на запазена част по чл. 30, ал. 1 ЗН²⁵, правата по чл. 36, ал. 1 ЗН могат да бъдат упражнени в срока за упражняване на правото по чл. 30, ал. 1 ЗН²⁶.

²⁴ Виж в този смисъл също Решение № 224 от 11.05.2009 г. на ВКС по гр. д. № 622/2008 г., IV г. о., ГК.

²⁵ Чрез упражняването на правата си по чл. 36 ЗН заинтересованите страни определят начина, по който ще се възстанови (допълни) запазената част – чрез оставяне на имота изцяло в наследството (в натура) или чрез заплащането на паричната равностойност на запазената част (като парична сума).

²⁶ Правото по чл. 30, ал. 1 се погасява в срок от 5 години от момента на откриване на наследството – за даренията, съответно от обявяването (узнаването) или от момента, в който по някакъв начин заветникът упражни правата си по завещанието – за завещанията. Вж. Решение № 586 А от 14.VII.1986 г. по гр. д. № 249/86 г., I г. о.: “Искането по чл. 30 ЗН е на общо основание вземане по смисъла на чл. 110 ЗЗД и при липса на разпоредба, която да изключва неговото погасяване по давност, то се преклудира както всички други вземания и права. Действително според чл. 34, ал. 3 ЗС искът за делба не се погасява по давност, но искът по чл. 30 ЗН не е иск за делба, а иск за осъществяване на точно определено право. Затова този иск се погасява на общо основание с изтичане на давностния срок по чл. 110 ЗЗД. Отделен е въпросът за началната дата, от която започва да тече давността по смисъла на чл. 114 ЗЗД. Наследникът с право на запазена част не може да иска нейното възстановяване преди заветникът да е предявил по един или друг начин правата си по завещанието. Завещанието може да не бъде обявено, може да не бъде прието, а и заветникът може да не упражни правата си по него. Самият закон - чл. 55 ЗН - допуска възможността за по-късно откриване на завещания. С оглед на всичко това следва да се приеме, че началната дата да се иска намаляване

2.7. Именно поради съществуващата връзка между иска по чл. 30, ал. 2 ЗН и предвидените в чл. 36 ЗН права: правото на необходимия наследник да иска имотът да остане изцяло в наследството (чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН), правото на заветника/дарения да задържи целия завещан/дарен недвижим имот (чл. 36, ал. 1, изр. 2 ЗН) и правото на облагодетелствания от завета/дарението необходим наследник да задържи завещания/дарения му недвижим имот (чл. 36, ал. 2 ЗН), те могат да бъдат упражнени *спрямо приобретател* на недвижимия имот от заветника/дарения *само след успешното провеждане спрямо него на иск по чл. 37 ЗН*²⁷.

2.8. Правото по чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН следва да се *отграничава* от възможността за *унищожаване на делба на наследство при допуснатата грешка*, увреждаща някой от сънаследниците с повече от 1/4 от дела му (чл. 74, ал. 1 ЗН). Разпоредбата на чл. 74, ал. 1 ЗН има предвид делба на открито наследство между сънаследниците на починалия, докато чл. 36 ЗН касае извършени от наследодателя приживе дарения и завещателни разпореждания. Още повече чл. 74, ал. 1 ЗН предоставя защита

на направеното завещание започва да тече не от откриване на наследството, а от момента, когато по някакъв начин заветникът упражни правата си по завещанието (за двете разрешения срв. Постановление № 7/73 г., Пленум, т. 3, б. “г”)”. Виж също **Иванов, А.** За началото на погасителната давност относно правото на възстановяване на запазена част, накърнена от завещания. - Собственост и право, 2007, № 4, ЕПИ On-line, както и **Иванова, Г.** Възстановяване на запазената част от наследството. - Собственост и право, 2003, № 5, ЕПИ On-line.

²⁷ Въпросът за непротивопоставимостта на решението за намаляване на запазената част спрямо приобретател на заветника/дарения е възникнал и в делото по Определение № 421 от 19.05.2010 г. на ВКС по гр. д. № 1881/2009 г., I г. о., ГК: “Обсъждайки предпоставките на чл. 36 ЗН за връщане на дарения имот в наследствената маса, съдът приел, че нормата не е приложима предвид последващото разпореждане, с което дареният продал имота с н а. № 162 от 05.07.2004 г. на сина си ответника М. Г. Разпореждането е извършено след предявяване на иска за делба и преди получаване на преписа от исковата молба. Съдът приел, че с намалението на дарението правата на приобретателя не отпадат автоматично, а е необходимо успешно провеждане на иск по чл. 37 ЗН за отмяна на отчуждението на подарения имот. Дотогава искът за делба е неоснователен, тъй като имотът не е съсобствен” ВКС не се е произнесъл по правилността на решението по същество. Необходимостта от успешното провеждане първо на иск по чл. 37 ЗН спрямо третото лице, приобретател от заветник/дарен, за да бъде направено искане по чл. 36, ал. 1, изр. 1 или по чл. 36, ал. 2 ЗН в рамките на предявен иск по чл. 30, ал. 1 ЗН, е потвърдена в Решение № 655 от 29.06.2009 г. на ВКС по гр. д. № 1475/2008 г., I г. о., ГК.

на всички призовани към наследяване наследници, докато чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН защитава единствено правото на запазена част на необходимите наследници. Различни са и предпоставките, съответно последиците от прилагането на разпоредбите. Ако за прилагането на чл. 36 ЗН е необходимо предмет на завета/дарението да е неподеляем с оглед на необходимия наследник недвижим имот, такова изискване не съществува за делбата по чл. 74, ал. 1 ЗН. Допълнителна разлика съществува във връзка с това, че правото да се иска унищожаване на сделката по чл. 74, ал. 1 ЗН отпада в случаите, когато преди постановяване на решението от последната съдебна инстанция делът на увредения бъде допълнен в пари или натура от останалите сънаследници. Допълването може да бъде извършено по предложение от всеки от съделителите и се допуска от съда.

3. Предпоставки за упражняване на правото по чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН

3.1. На първо място, приложението на чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН изисква наличието на *действителен* и породил правното си действие *завет/договор за дарение* на недвижим имот, извършен от наследодателя, *с който е накърнена запазената част* на необходим негов наследник. Правилата по чл. 36 ЗН не се прилагат по отношение на универсално завещателно разпореждане на наследодателя.

Правото по чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН обаче ще се прилага и по отношение на *завет/дарение на недвижим имот с тежест*. Евентуалната стойност на тежестта (разходите по изпълнението ѝ) не се вземат предвид при изчисляване на предпоставките по чл. 36 ЗН – определяща е стойността на завещания/дарения недвижим имот (без от нея да се изважда стойността на тежестта) и съотношението ѝ с размера (стойност) на разполагаемата част от наследството. Причината за това е, че тежестта обвързва единствено приелия завета заветник/дарения, но не и необходимите наследници на завещателя/дарителя. В противен случай лесно би се стигнало да заобикаляне на правилото на чл. 36 ЗН чрез прикриване на косвено дарение/завет под формата на тежест, уговорена в пряко дарение/завет, спрямо което чл. 36 ЗН може да се приложи в полза на дарения/заветника, тъй като стойността на дарения/завещания му имот след приспадане на стойността на тежестта е значително под

размера на разполагаемата част²⁸.

3.2. На следващо място, заветът/дарението трябва да има за предмет **недвижим имот**, *отделянето на част от който, за да се допълни запазената част на наследника, не може да стане удобно*. Преценката дали отделянето може да стане “удобно” се извършва от съда, който взема предвид техническите и благоустройствени параметри на недвижимия имот. Приложение следва да намерят правилата на чл. 200-204 ЗУТ, както и съответните приложими за случая специални разпоредби в зависимост от предназначението на недвижимия имот (например чл. 19, ал. 4 ЗУТ – за жилищата, чл. 72 – за ниви, ливади и лозя и др.). В приложното поле на чл. 36 ЗН не попадат разпорежданията с движими вещи предвид предполагаемата от закона по-ниска стойност на подобни вещи.

За прилагането на чл. 36, ал. 1 ЗН е необходимо имотът да е *изцяло наследствен* – т. е. да не се притежава в съсобственост с трети лица²⁹. Само в този случай при уважаването на иска по чл. 36, ал. 1, изр.

²⁸ Тя дори може да бъде равна на нула, когато стойността на тежестта надвишава стойността на завещания/дарения имот.

²⁹ Виж Решение № 187 от 28.03.2002 г. на ВКС по гр. д. № 289/2001 г., I г. о.: “Посочената разпоредба има предвид случаите, когато завещаният имот има изцяло наследствен характер, а не и когато някой от съсобствениците притежава идеални части от него на собствено основание, какъвто е настоящият случай. При положение, че ищцата притежава 1/2 ид. част от имота от прекратената съпругеска имуществена общност, ответниците не могат да задържат целия имот, нито да задържат изцяло завещаната им 1/2 ид. част от него”. В същия смисъл за правата по чл. 36, ал. 1, изр. 2 ЗН и по чл. 36, ал. 2 ЗН, виж Решение № 187 от 28.03.2002 г. на ВКС по гр. д. № 289/2001 г., I г. о. – при наличието на законните условия, заветникът със запазена част може да задържи завещания имот, само ако той е изцяло наследствен: “Посочената разпоредба има предвид случаите, когато завещаният имот има изцяло наследствен характер, а не и когато някой от съсобствениците притежава идеални части от него на собствено основание, какъвто е настоящия случай. При положение, че ищцата притежава 1/2 ид. част от имота от прекратената съпругеска имуществена общност, ответниците не могат да задържат целия имот, нито да задържат изцяло завещаната им 1/2 ид. част от него”, както и Определение № 1110 от 25.11.2010 г. на ВКС по гр. д. № 636/2010 г., II г. о., ГК, където е посочено, че “По отношение искането на ответници за задържане на апартамента съгласно чл. 36, ал. 2 от ЗН, съдът е приел че в случая същата е неприложима, тъй като имотът предмет на дарението е бил съпругеска имуществена общност, поради което 1/2 идеална част от него е дарена не от наследодателя, а от съпругата му и съгласно цитираната практика на ВКС при дарения на идеални части от недвижимия имот, този текст е неприложим”.

1 ЗН имотът ще остане изцяло в наследството.

Съдебната практика приема, че чл. 36 ЗН е неприложим и в случаите на завет/дарение на *идеална част от недвижим имот*³⁰. В приложното поле на чл. 36 ЗН обаче попада *заветът/дарението на един недвижим имот в полза на няколко различни лица*. В този случай преценката за неподеляемостта на недвижимия имот следва да се извършва с оглед обособяването на дял в полза на необходимия наследник, предявил иска по чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН. В този смисъл е и самият текст на чл. 36 ЗН: като предпоставка за прилагането му е посочено – ако “отделянето на част от него, за да се допълни запазената част на наследника”. Без значение е дали полученият от съзаветниците/съдарените общ дял може да бъде реално поделен между тях.

Възможно е предмет на дарението да са *повече от един недвижими имота*³¹. В съдебната практика се приема, че при един завет на няколко недвижими имота в полза на едно и също лице намаляването по чл. 30, ал. 1 ЗН може да се изразява в “отделяне на част от завещаното”, за да се допълни запазената част на необходимия наследник-ищец, а ако не може да се отдели такава част, завещанието на ответника “се намалява съразмерно (от всички завещани имоти) и се допуска делба при съответните квоти”³². Във втората хипотеза приложение би могла да намери и разпоредбата на чл. 36, ал. 1 ЗН. Приложение би могла да намери и разпоредбата на чл. 36, ал. 2 ЗН, като в съдебната практика се приема, че в този случай се взема предвид стойността на конкретния недвижим имот, спрямо който се иска запазване на собствеността³³.

³⁰ Виж Решение № 1279 от 21.01.2009 г. на ВКС по гр. д. № 5702/2007 г., II г. о., ГК: При дарения на идеални части от недвижим имот, текстът на чл. 36, ал. 2 от ЗН не намира приложение. Разпоредбата предвижда възможност заветникът или надареният, ако са с право на запазена част, да задържат целия имот, ако стойността му не надвишава разполагаемата част и неговата запазена част, взети заедно. Възможността е предвидена само за запазване на цели недвижими имоти, които при посочените условия не следва да се връщат в наследството, но не и за идеални части от такива имоти, при които така или иначе е възникнала съсобственост.

³¹ Виж Определение № 376 от 20.04.2011 г. на ВКС по гр. д. № 1240/2010 г., I г. о., ГК. В този случай възниква въпросът за приложението на чл. 34 ЗН, който е разгледан по-долу.

³² Виж Решение № 396 от 11.05.2009 г. на ВКС по гр. д. № 200/2008 г., III г. о., ГК.

³³ Виж Решение № 562 от 22.06.2009 г. на ВКС по гр. д. № 1564/2008 г., III г. о., ГК: “[п]ри изчисляване на стойностите, настоящият съдебен състав не споделя възраже-

С аргумент от чл. 111, ал. 1 ЗС би могло да се мисли за приложимостта на чл. 36 ЗН и в случаите на завет/дарение на *ограничено вещно право върху недвижим имот*. Въпросът за приложимостта на чл. 36 ЗН при ограничените вещни права върху недвижим имот ще зависи от естеството и характера на отделните видове ограничени вещни права. Правото на ползване е свързано с личността на заветника и поради това не следва да се допуска от него да бъде отделяна част, с която да се допълни запазената част на ищеца. При завет на плодopolзване ще се прилага чл. 35 ЗН, а не чл. 36 ЗН. Що се касае до сервитутното право, то е акцесорно и може да възникне единствено в полза на собственика на господстващия имот. В този смисъл, поради обслужващия характер на сервитутното право спрямо притежаван от заветника/дарения недвижим имот, е трудно мислима хипотеза, при която от сервитутното право да се отделя част, с която да се допълва запазената част на необходим наследник. Правото на строеж обаче може да бъде делимо, например в случаите, когато се предвижда изграждането на сграда с множество самостоятелни обекти в нея. В тази хипотеза е възможно и наличието на предпоставките по чл. 36 ЗН. Когато със завета/дарението се учредява суперфиция, а собствеността върху земята остава в наследството, стойността на последната ще се отчита при изчисляването на размера на запазената и разполагаемата част. Преценката дали разполагаемата част се надвишава от учредената суперфиция с повече от $\frac{1}{4}$ обаче ще се прави с оглед стойността на завещаното право на строеж.

Интерес представлява и въпросът за приложимостта на чл. 36 ЗН по отношение на *завет/дарение на съвкупност* (наследство, търговско предприятие). Прави впечатление, че в чл. 36 ЗН изрично е посочено, че предмет на дарението трябва да бъде недвижим имот. Това би следвало да изключва приложението на чл. 36 ЗН по отношение на завет/дарение на съвкупност. Когато обаче в съвкупността е включен недвижим имот и той е основен елемент от нея, за да се предотврати заобикалянето на правото на необходимите наследници по чл. 36 ЗН,

нието на касаторката, че следва да се вземе пред вид стойността на всички имоти, които са били предмет на дарение. Това е така, защото стойността на всички имоти вече веднъж е съобразена при изчисляване на размера на запазената и разполагаемата част, тъй като тя е включена в сбора на наследствената маса. Именно за да не се допусне повторното ѝ включване, нормата на чл. 36, ал. 2 от ЗН говори за “целия имот”, а не за целите имоти, имайки пред вид имота, от които е започнало допълването на запазената част, съобразно реда, установен в чл. 30-34 от ЗН”.

съдът следва да приложи разпоредбата. Този извод се подкрепя и от обстоятелството, че българското законодателство не придава на правните съвкупности качеството на самостоятелен правен обект (по силата на изрична фикция), а ги разглежда като способ за индивидуализация на предмета на сделката. Сделката със съвкупността всъщност включва извършването на множество паралелни сделки с всеки един от елементите в съвкупността. Следователно заветът на правна съвкупност, в която се съдържа недвижим имот, включва и завет на недвижим имот.

3.3. Последната предпоставка за уважаване на искането по чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН е *стойността на недвижимият имот да надвишава с повече от ¼* разполагаемата част от наследството. Стойността на недвижимият имот се изчислява към момента на откриване на наследството (чл. 31 ЗН). При задържане на имота по чл. 36, ал. 1, изр. 2 ЗН от заветника/дарения обаче дължимото от него възмездяване се изчислява с оглед стойността на завещания/дарения недвижим имот *по време на намаляването*³⁴. Именно с оглед на стойността на имота към момента на намаляването ще се изчислява паричната сума, която следва да бъде заплатена от заветника/дарения за покриване на запазената част на ищеца. И тъй като “[с]дът не е в състояние да направи преценка на първо място кога ще влезе решението в сила и на второ, каква ще бъде стойността на имота към този неопределен бъдещ момент, поради което решава въпроса със сумата, която се дължи на основание чл. 36, ал. 1 от ЗН съобразно събраните по делото доказателства към момента, в който постановява своето решение”³⁵. При уважаване на иска по чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН ищецът³⁶ е длъжен да заплати на заветника/дарения стой-

³⁴ Определящ е именно стойността към момента на намалението, а не пазарната цена на имота към момента на извършване на разпореждането (например дарението). Виж в този смисъл Решение № 462 от 23.09.2009 г. на ВКС по гр. д. № 2108/2008 г., II г. о., ГК. Заветникът/дареният “плащат оценката на идеалната част, с която той би се намалил, но не по време на откриване на наследството, а по времето, когато съдът се произнася”. Виж **Венедиков, П.** Запазената част в наследството. С., 2000, с. 82.

³⁵ Виж Определение № 448 от 25.05.2009 г. на ВКС по гр. д. № 794/2009 г., I г. о., ГК.

³⁶ Виж Определение № 395 от 15.04.2011 г. на ВКС по гр. д. № 1558/2010 г., II г. о., ГК. Съдебното решение не обвързва останалите необходими наследници. Съществува и становище, че при повече от един необходими наследници, чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН може да се приложи само със съгласието на всички необходими наследници. При липсата на съгласие на който и да е от тях, разпоредбата не може да се приложи, а “накърнените запазени части се допълват, като заветът или дарението се намалява с идеалните части, чиято стойност е достатъчна за това”, т. е. прилага се общото правило по чл. 30, ал. 1 ЗН. Виж **Венедиков, П.** Запазената част в наследството. С., 2000, с. 81.

ността на разполагаемата част. При уважаване на възражението по чл. 36, ал. 1, изр. 2 ЗН заветникът/дареният е длъжен да изплати на ищеца паричната равностойност на неговата запазена част.

4. Приложение на чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН в някои особени хипотези

4.1. Множество въпроси поставят случаите на *няколко завета/дарения на недвижими имоти в полза на едно и също лице*. Съдебната практика приема, че при упражняването на правото си по чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН, необходимият наследник *следва да съобрази правото на избор на заветника/дарения по чл. 34 ЗН*, когато в полза на последния са направени няколко завещателни разпореждания или дарения³⁷. За да се упражни правото на избор по чл. 34 ЗН в контекста на чл. 36, ал. 1 ЗН обаче е необходимо всички завещания/дарения между които се избира да имат за предмет недвижим имот³⁸. Правото по чл. 36

³⁷ Виж Определение № 802 от 19.11.2009 г. на ВКС по гр. д. № 1710/2008 г., IV г. о., ГК: “След като общият наследодател на страните е дарил два имота, съдът е бил длъжен да даде срок на надарения да посочи от кой от завещаните имоти следва да се извърши намалението, както разпорежда чл. 34 от Закона за наследството. Едва в случай, че надареният не направи избор в посочения от съда срок, съдът може да пристъпи към прилагането на относимия ред по чл. 32 и 33 от Закона за наследството. Правото на избор на надарения е закрепено в закона и съдът не може, без да извърши процедурата по чл. 34 от ЗН, направо да пристъпи към намаление на даренията по свое усмотрение. В процесния случай е безспорно, че нито първостепенният, нито въззивният съд са изпълнили процедурата по чл. 34 от ЗН. При новото разглеждане на спора съдът следва да прецени и наличието на изявление на надарения по чл. 36, ал. 2 от Закона за наследството, като съобрази решението си, ако такова е направено или не е направено”. В същия смисъл вж. Решение № 123 от 12.07.2011 г. на ВКС по гр. д. № 569/2010 г., I г. о., ГК. Виж също **Тасев, Хр.** Българско наследствено право. С., 2000, с. 93.

³⁸ Виж в този смисъл Решение № 195 от 26.04.2010 г. на ВКС по гр. д. № 61/2009 г., II г. о., ГК: “След като завещателното разпореждане е с предмет недвижим имот, лицето, в полза на което освен това завещателно разпореждане наследодателят е извършил и дарения, може да упражни правото си на избор по чл. 34 ЗН само ако и дарствените разпореждания имат за предмет недвижимо имущество. Целта на тази разпоредба е възмездяването на наследника, чиято запазена част е накърнена, във всички случаи да бъде извършено на основата на едни и същи правила, т. е. с оглед на един и същи критерий-получаване или на идеална част от имота, предмет на завет или дарение или на паричната равностойност на тази част, изчислена по цени към момента на намалението, а ако предмет на извършените разпореждания са парични суми или движими вещи-съответната припадаща се на размера на превишението част. Възстановяването

ЗН се упражнява след осъществяване на избора по чл. 34 ЗН. Ако за допълването на запазената част е достатъчно намаляването само на първия завет/дарение и е налице предпоставките по чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН, заветникът/дареният получава в пари разполагаемата част, но след като се отчете стойността на другия завещан/дарен в негова полза недвижим имот.

4.2. Множество въпроси поставят и приложението на чл. 36 ЗН в случаите, когато наследодателят е извършил няколко завета/дарения с недвижими имоти. В съдебната практика се приема, че “[к]огато наследодателят е направил *повече от едно безвъзмездно разпореждане* (к. и б. м. С. С.) с имуществото си, разпоредбата на чл. 36, ал. 2 от ЗН следва да се разбира в смисъл, че за да бъде задържан завещаният или дареният имот, неговата стойност не следва да надвишава запазената част на лицето и *припадащата му се част от разполагаемата част* (к. м. С. С.) на наследодателя³⁹”. Макар и да в известна степен целесъобразно и да разрешава възникващите проблеми при наличието на няколко завещания/дарения, посоченото разрешение трудно може да намери законодателна опора В закона липсва легално понятие “припадащата му се част от разполагаемата част”. Съдът определя “припадащата се част” в зависимост от броя на даренията: “При две безвъзмездни разпореждания, тази припадаща се част е 1/2 от разполагаемата част, при три разпореждания - 1/3 и т. н.⁴⁰”. За подобно “разпределяне” на разполагаемата част между отделните дарения, извършени от наследодателя липсва законово основание. Още повече, даренията се намаляват с оглед до-

на запазена част чрез намаляване на дарение или завет на парична сума се извършва по правила, различни от възстановяването на запазена част чрез намаляване на дарение или завет на недвижим имот, поради което ако извършените от наследодателя завещателни и дарствени разпореждания имат за предмет имущество от различен вид, разпоредбата на чл. 34 ЗН не намира приложение”. Разсъжденията на съда са направени с оглед приложението на чл. 36, ал. 2 ЗН.

³⁹ Виж Решение № 1279 от 21.01.2009 г. на ВКС по гр. д. № 5702/2007 г., П г. о., ГК.

⁴⁰ Цит. съч.: “В случая – при наследството на С. Ч. това означава, че стойността на подареното от нея имущество в полза на В. А. не следва да надвишава стойността на запазената част на А. – 729,17 лв. и стойността на 1/2 от разполагаемата част (1/6) на наследодателката /тъй като са налице две дарения/, т. е. 1/12 от имуществото на дарителката, или сумата от 291,67 лв. Общо стойността на запазената и припадащата се на А. част от разполагаемата част в случая е 1020,84 лв., а дарението в нейна полза е на стойност 1750 лв. и то надвишава посочената по-горе сума от 1020,84 лв., поради което А. в никакъв случай не би могла да се позовава на чл. 36, ал. 2 от ЗН”.

пълване на запазена част последователно по реда на чл. 33 ЗН, а в случаите когато са направени в полза на едно и също лице – при зачитане на правото на избор по чл. 34 ЗН. В този смисъл разполагаемата част от наследството ползва по-ранните във времето (по-старите) дарения, а не се разпределя между всички дарения⁴¹. В правната доктрина се приема, че когато има повече от един облагодетелстван необходим наследник, за всеки един от които са налице предпоставките за задържане на имота по чл. 36, ал. 2 ЗН, никой от тях не може да се разпорежи с цялата запазена част за сметка на правото на другия. В този смисъл в разглежданата хипотеза “и двата имота трябва да се върнат в наследството⁴²”.

По-долу ще бъдат разгледани специфичните въпроси, възникващи при наличието на няколко завета, съответно – дарения в полза на различни лица при упражняването на правото по чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН.

4.3. При **няколко завета в полза на различни лица** възниква въпросът доколко правото по чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН може да бъде упражнено с оглед изискването за съразмерно намаляване на всяко едно от направените от наследодателя завещателни разпореждания. Става въпрос за случая, при който не се стига до намаляване/отмяна на дарения по чл. 33 ЗН, тъй като общата стойност на извършените от наследодателя завещания е достатъчна за допълването на запазената част на необходимите наследници.

Особени затруднения⁴³ в тази хипотеза създава *изискването* при

⁴¹ Но “[к]огато имаме няколко дарствени разпореждания с една и съща дъщеря, те всички се намаляват с един и същи процент”. Виж **Цонов, Ал.** Коментар по Закона за наследството. С., 1993, с. 103.

⁴² Виж **Венедиков, П.** Запазената част в наследството. С., 2000, с. 83. Виж също **Цонов, Ал.** Коментар по Закона за наследството. С., 1993, с. 103-104.

⁴³ Относно сложността на уредбата и необходимостта от опростяване вж. Димитова, Св. Актуални въпроси по възстановяването на запазената част от наследството. - Собственост и право, 2006, № 6, ЕПИ On-line. За съществуващите различни разрешения в сравнително-направен план, включително извършването на “ликвидация” и “несъстоятелност” на наследство като *suī generis* юридическо лице, както и за третирането на наследството като имуществена съвкупност с особена квазиправосубектност – “както своего рода отделен правен субект – особен “продължител” на титулярството на починалия по отношение на правата и задълженията му според максимата “*non omnis moriar*” (“лицето умира като биологичен организъм, но правата и задълженията му продължават да съществуват като един обособен имуществен комплекс, който не престава да „участва“ във висящите правоотношения, които смъртта заварва”), виж **Матеева, Е.** Германското наследствено право като приложимо право към наследяването на вещни права върху недвижими имоти в Република България. С., 2012, с.229-240, 233, 242, 246.

оставане на имота изцяло в наследството на заветника (неподеляем имот, чиято стойност надхвърля с $\frac{1}{4}$ разполагаемата част от наследството) на заветника *да се изплати разполагаемата част от наследството*. Буквалното изпълнение на това изискване всъщност води до накърняване на запазената част на необходимите наследници, тъй като РЧ е “получена” в някаква степен и от останалите заветници.

Нека вземем конкретен *пример*. Открива се наследство с маса по чл. 31 ЗН в размер на 140 000 лева. Призован към наследството е единствено преживелият съпруг на починалия. Той приема наследството и тъй като наследява сам има запазена част в размер на $\frac{1}{2}$ от наследството (чл. 29, ал. 3, предл. 1 ЗН), т. е. запазената и разполагаемата част са по 70 000 лева. Наследодателят е извършил три завета на три отделни недвижими имота в полза на три различни лица, както следва: завет 1 – със стойност на имота към момента на откриване на наследството 25 000 лева; завет 2 – със стойност на имота към момента на откриване на наследството 15 000 лева; завет 3 – със стойност на имота към момента на откриване на наследството 90 000 лева. Общата стойност на завещаните недвижими имоти е 130 000 лева. В наследството след изваждането на стойността на трите завета остават само 10 000 лева. Налице е накърняване на запазената част на преживелия съпруг като необходим наследник, който може да иска допълване на запазената си част с още 60 000 лева (10 000 лева + 60 000 лева = 70 000 лева). Преживелият съпруг пристъпва към съразмерното намаляване на трите завета по реда на чл. 32 ЗН, както следва:

завет 1: 25 000 лева (стойността на недвижимия имот към момента на откриване на наследството) – $\frac{6}{13}$ (съотношението между стойността с която е накърнена запазената част: 60 000 лева, и общата стойност на направените завещателни разпореждания: 130 000 лева) от 25 000 (стойността на недвижимия имот към момента на откриване на наследството) = 25 000 лева - 11 539 лева (връщат се в наследството) = 13 461 лева (остават за заветника);

завет 2: 15 000 лева (стойността на недвижимия имот към момента на откриване на наследството) – $\frac{6}{13}$ (съотношението между стойността с която е накърнена запазената част: 60 000 лева, и общата стойност на направените завещателни разпореждания: 130 000 лева) от 15 000 (стойността на недвижимия имот към момента на откриване на наследството) = 15 000 лева – 6 923 лева (връщат се в наследството) = 8 047 лева (остават за заветника);

завет 3: 90 000 лева (стойността на недвижимия имот към момента на откриване на наследството) – 6/13 (съотношението между стойността с която е накрънена запазената част: 60 000 лева, и общата стойност на направените завещателни разпореждания: 130 000 лева) от 90 000 (стойността на недвижимия имот към момента на откриване на наследството) = 90 000 лева – 41 539 лева (връщат се в наследството) = 48 461 лева (остават за заветника).

Така общата сума, която се възстановява чрез съразмерното намаляване на трите завета е равна на сбора от 11 539 лева (с колкото се намалява първият завет) + 6 923 лева (с колкото се намалява вторият завет) + 41 539 лева (с колкото не намалява третият завет) = 60 001 лева – точно колкото е необходимо за допълване на накрънената запазена част на преживелия съпруг. Навсякъде посочените в лева суми отразяват стойността на идеалната част от съответния недвижим имот, до която заветът следва да бъде намален при уважаването на иска по чл. 30, ал. 1 ЗН.

Оказва се обаче, че за разлика от недвижимите имоти, предмет на първите два завета, завещаният с третия завет недвижим имот е неподеляем и е налице предпоставката за прилагането на чл. 36 ЗН. И тъй като стойността на завещания недвижим имот, изчислена към момента на откриване на наследството – 90 000 лева, надвишава с повече от $\frac{1}{4}$ разполагаемата част от наследството, би следвало да се пристъпи към прилагането на чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН, при което имотът остава изцяло в наследството, а на заветника се изплаща разполагаемата част. Ако това правило се приложи буквално ще се окаже, че в наследството ще влезе имот със стойност от 90 000 лева, но срещу заплащане на стойността на запазената част – 70 000 лева. Крайният резултат е, че наследствената маса ще се увеличи с 20 000 лева (вместо с 41 539 лева – в случаите на съразмерно намаляване без прилагане на чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН). Този резултат обаче ще доведе до накръняване на запазената част на преживелия съпруг. В резултат от съразмерното намаляване на първите два завета и прилагането на правилото по чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН спрямо третия завет, в наследствената маса ще са постъпили следните суми: 11 539 лева (с колкото се намалява първият завет) + 6 923 лева (с колкото се намалява вторият завет) + 90 000 лева (каквато е стойността на завещания с третия завет неподеляем недвижим, който по чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН остава изцяло в наследството) или общо 108 462 лева, но ще е излязла и сумата от 70 000 лева (стойността на разполагаемата част, която е из-

платена в полза на заветника по третия завет в изпълнение на правилото по чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН). Като краен резултат от съразмерното намаляване на първите два завета и прилагането на чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН за третия в наследствената маса ще са влезли 38 462 лева. За допълване на запазената част на преживелия съпруг обаче е необходима сума в размер на 60 000 лева. Оказва се, че прилагането на чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН в случаите на няколко завета на недвижими имоти в полза на различни лица, когато само единият от тях попада в приложното поле на чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН води до невъзможност за допълване на запазената част на необходимия наследник.

Мислими са различни **разрешения**:

а) възможно е *самият завещател да е “разпоредил другояче”* по смисъла на чл. 32 ЗН. По чл. 32 ЗН завещателят може както да “разпорежи” поредност при намаляването/отмяната на заветите в зависимост от това дали са направени в полза на призован към наследяване наследник или в полза на трето лице, така и да посочи, че намаляването/отмяната им следва да става по реда, по който се намаляват/отменят даренията, независимо от това дали заветите са в полза на наследник или на трето лице – т. е. като се започне от последното извършено от завещателя завещание и се върви последователно към предходните до допълване на запазената част. В последния случай приложение ще намира казаното относно приложението на чл. 36 ЗН при няколко дарения в полза на различни лица (вж. по-долу). Завещателят може да посочи и, че при прилагане на чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН спрямо определено негово завещателно разпореждане, на заветника се изплаща зялата разполагаема част, а останалите завещания се отменят изцяло.

Завещателят обаче *не може* да изключи приложението на чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН по отношение на конкретно посочено от него завещателно разпореждане, тъй като чл. 36 ЗН урежда право в полза на необходим наследник, което е независимо от волята на наследодателя. Завещателят не може също да разпорежи “другояче” по смисъла на чл. 32 ЗН като посочи, че завещателните разпореждания ще се намаляват едва след изчерпването по реда на чл. 33 ЗН на направените от наследодателя дарения. Причината за тази невъзможност е квалифицирането на дарението като двустранна сделка, по което възниква двустранна обвързаност между дарителя (наследодателя) и дарения. За разлика от дарението завещанието е едностранна сделка по случай на смърт, в извършването на която не участва облагодетелстваното лице. Именно

отчитайки двустранната обвързаност по договора за дарение (включително и с оглед поеманото, макар и под условие, задължение за даване на издръжка от дарения в полза на дарителя при нужда), законодателят посочва императивно в чл. 33 ЗН, че даренията “се намаляват само след като се изчерпят завещаните имущество”. За императивния характер на посочената разпоредба свидетелства и обстоятелството, че за разлика от разпоредбите на чл. 32 и чл. 34 ЗН, в нея не е предвидена възможност завещателят да разпорежда друго;

б) при липсата на разпоредено друго от завещателя, при прилагането на чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН само спрямо един от няколко завета на недвижими имоти, направени в полза на различни лица, в разглеждания пример са възможни няколко варианта: i) *заплащане на цялата разполагаема част в полза на третия заветник и пълна отмяна на другите два завета*: това би допълнило запазената част на преживелия съпруг, но би било в противоречие на изискването на чл. 32 ЗН за съразмерно намаляване на извършените от наследодателя завещателни разпореждания (би могло да се възприеме като разрешение само когато е налице изрично разпореждане в този смисъл от наследодателя, направено въз основа на овластяването по чл. 32 in fine ЗН); ii) *заплащане на разполагаемата част съразмерно на заветниците и по трите извършени от наследодателя завети*, при което в наследството изцяло остават и трите завещани недвижими имота: това би отчело необходимостта от съразмерно “участие” на заветниците при допълването на запазената част на преживелия съпруг, но ще води до непредвиден в чл. 36 ЗН резултат: възстановяване изцяло в наследството на недвижими имоти, които са поделяеми и не надвишават с повече от $\frac{1}{4}$ разполагаемата част от наследството⁴⁴.

Поради посочените противоречия, струва ми се, че в разглежданата хипотеза: няколко завета на недвижими имоти, при които само един попада в приложното поле на чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН, предвиденото в посочената разпоредба изискване за заплащане на разполагаемата част

⁴⁴ За тезата, според която в случаите, когато наследодателят е извършил няколко завета, за прилагането на чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН, е достатъчно “самата разполагаема част да е надхвърлена общо с $\frac{1}{4}$ ”, независимо от това, че нито един от отделните завети сам по себе си не я надвишава с $\frac{1}{4}$, виж **Цонов, Ал.** Коментар по Закона за наследството. С., 1993, с. 103. Логично продължение при възприемането на тази теза е съразмерното изплащане на разполагаемата част между всички заветници.

следва да се тълкува корективно. Неподеляемият имот ще остава изцяло в наследството (няма да възниква съсобственост върху недвижимите имоти и по трите завета), но срещу *заплащане в полза на заветника на разликата между стойността на този имот към момента на откриване на наследството* (90 000 лева – в разглеждания пример) и *стойността, с която се извършва съразмерното намаляване на завещателното разпореждане* (41 539 лева – в разглеждания пример). При възприемането на подобно разрешение, преживелият съпруг ще трябва да заплати 48 461 лева (разликата между посочените по-горе стойности), а не 70 000 лева (стойността на разполагаемата част от наследството). Това разрешение ще отговаря на действителната стойност на отнетата от заветника идеална част от недвижимия имот, няма да уврежда интересите на останалите заветници (ще бъде спазено изискването на чл. 32 ЗН) и ще отчита смисъла и целта на чл. 36, ал. 1, изр. 1 ЗН.

4.4. При няколко дарения в полза на различни лица и при липса или изчерпване (недостатъчност) на завещателните разпореждания, допълването на запазената част става с последователната отмяна на даренията като се започне от последното във времето и се върви към предходните. Единствено *дарението, при което запазената част се допълва с намаляване (частична отмяна)*, ще попада в приложното поле на чл. 36 ЗН.

Ако обаче преди това дарение наследодателят е извършил и друго, дареният не може да получи цялата стойност на разполагаемата част от наследството, тъй като с част от нея наследодателят се е разпоредил преди дарението, което се намаля и спрямо което намира приложение чл. 36 ЗН. Той следва да получи *разликата между стойността на разполагаемата част и стойността на извършените от наследодателя предходни дарения в полза на други лица* (включително в полза на наследници със запазена част).

Направеният анализ и преглед на съществуващата съдебна практика свидетелстват за наличието на определени противоречия при прилагането на чл. 36, ал. 1 ЗН. Лаконичността на текста и спецификата на някои от хипотезите, при които той следва да се приложи, създават допълнителна трудност при неговото тълкуване и прилагане. Препоръчително при евентуална бъдеща правна уредба на колизията между претенциите на заветника/дарения и необходимия наследник на насле-

додателя да бъде изяснено начина на упражняване на правото на необходимият наследник да иска връщане на целия завещан/дарен недвижим имот, както и прилагането му в някои особени хипотези, като например случаите на няколко завета/дарения в полза на едно и също или в полза на различни лица.